

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. ויש אומרים לפי שאין בקי אין בדקדוקי מצות ... ממזר מאחותו וממזר מאשת אח
נתערבו בהן ... עבד ושפחה נתערבו בהן איסורא.....1
- ב. הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה.....3
- ג. לוויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת.....4
- ד. אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה ולא מן הסנהדרין ולמעלה
5
- ה. בנשי בדקין ... בגברי לא בדקו נשי דכי מינצו... לא אית ליה קלא גברי דכי מינצו
... ביוחסין הוא דמינצי ... אית ליה קלא.....5
- ו. ואיהי נמי תבדוק בי' בדידה ... לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים.....6
- ז. כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות ... אם קורא עליו ערער צריך לבדוק אחריה
7
- ח. כשם שבית דין מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום.....7
- ט. עמך בדומים לך ... ונשאו אתך בדומים לך.....8
- י. הכל כשרים לדון דיני ממונות ... לאיתויי ממזר.....8
- יא. ממשכנים על הצדקה ואפילו בערב שבת.....9
- יב. כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב ... אמו מישראל מקרב אחיך קרינא
ביה 9
- יג. אפילו ריש כורי לא מוקמי מינייהו בנהרדעא אפי' ריש גרגותא לא מוקמי מינייהו
11

דף עו.

א. ויש אומרים לפי שאין בקי אין בדקדוקי מצות ... ממזר
מאחותו וממזר מאשת אח נתערבו בהן ... עבד ושפחה
נתערבו בהן איסורא

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כבר התבאר לעיל דף עה: שלהלכה פסקו ראשונים שהכותים גרי אמת הם¹. אולם למרות זאת הכותים נמנו בין שאר הספקות², שאסורים לבא בקהל ולהינשא לישראל אף לפני שגזרו עליהם לעשותם כגוים.

וכן אמרו שהכותים אסורים לבא בישראל, ואין משיאים אותם ולא נושאים מהם נשים. וכותי הבא על בת ישראל פסלה מן הכהונה, כדין הנבעלת לשאר פסולים, שאסורה לינשא לכהונה, ואם בת כהן היא, נפסלה אף מאכילת תרומה³.

כמה טעמים נאמרו באיסור הכותים לבא בקהל⁴: (א) לפי שאין הכותים בקיאים בתורת קדושין וגרושין⁵, ושמא אירע ספק אשת איש בקידושי אבותיו, שנתקדשה אשה ואמרו שאינם קידושין, והלכה ונישאה לאחד מאבותיו של זה, או שנתקדשה אמו של זה לאחר בכסף או בשטר, והתירוה הכותים להינשא לאביו בלא גט מהראשון, שאין הכותים מודים בקידושי כסף ושטר, שאינם מפורשים בתורה, וכן פעמים שמכשירים הם גט פסול, שאינם בקיאים בדקדוקי גיטין, ונמצאו נושאים נשים שנתגרשו בגיטין פסולים, ובניהם ממזרים⁶. (ב) רב נחמן אמר בשם רבה בר אבוח, לפי שנתערבו בכותים ממזר מנישואי אחות, וממזר מנישואי אשת אח. (ד) רבא אמר הטעם משום איסור עבד ושפחה לישראל, שנתערבו בהם עבד ושפחה⁷.

¹ עי' בה"ג סוף הל' קדושין; עי' רי"ף ורא"ש ברכות מז ב; עי' רמב"ם עבדים פ"ו ה"ו ופמ"ג יו"ד סי' ב ש"ד כד בדעתו; עי' מוש"ע או"ח קצט ב ואה"ע מד י ובהגר"א שם ס"ק יט ושוע"ע יו"ד רסז מז.

² כגון שתוקי ואסופי

³ תוס' יבמות סח: ד"ה עובד כוכבים

⁴ טעמו של ר"ע בגמ' לא נמנה כאן מפאת שאבזה אין הלכה כמותו כיון שאין ממזרות מחייבי לאוין.

⁵ וכן פסקו בשו"ת המבי"ט ח"א סי' לו, וכ"מ בריא"ז שם, ועי' תשו' ר"ש הלוי אבן חכים, הובאה בשו"ת הרדב"ז ח"ב סו"ס תשצו.

⁶ כתבו ברמב"ן ובריטב"א כאן שאינו אלא מדרבנן, שהרי ספק ממזר מותר מן התורה. ואף על פי שרובם כשרים, הרי מעלה עשו ביוחסין שאין הולכים בהם אחר הרוב. ועיין כסא דהרסנא לס' בשמים ראש סי' רכ, וביש"ש כתובות פ"ג סי' א שמן הדין היה ללכת אחר הרוב שאינם פסולים, ואף שנתערבו בהם פסולים, הרי משפחה שנשמעה נשמעה, אלא שגזירת חכמים היתה לחשוש לפסולים שבהם, כדי להבדילם מישראל. ועי' בארוכה בקונ' בני ישראל עמ' מז ואילך מר"ש רוזובסקי, ושם אם היתה גזירה מיוחדת על הכותים להרחיקם, או שגזרו בכל ספק ממזר באופן כזה.

⁷ בה"ג סוף הל' נחלות. ועי' יד ישראל כותים פ"א אות ט בדעתו שהל' כר"נ או כרבא שהם בתראי, ולא כהטעם שאין בקיאים, עי"ש הטעם שאין חוששים לזה, וכ"כ חכם אחד שהשיג עליו המבי"ט שם. ובתשו' ר"ש אבן חכים שם כ' שהל' כרבא, עי"ש.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

להלכה⁸ הכותים, אף אם באו להדבק בישראל וללכת בדרכי ישראל, פסולים לבא בקהל, ופוסלים בביאתם את האשה מן הכהונה ומן התרומה⁹, ואסור לקבל גר מן הכותים¹⁰. וכותי לא ישא אפילו כותית, שדינם כשאר ספקות של פסולי קהל, שאסורים לבא זה בזה¹¹, ואין להם תקנה אלא להינשא לגרים.

ואף בזמן הזה, שעשאו לכותים כגוים גמורים, כמבואר לעיל דף עה: אם באו הכותים להתגייר אסורים הם לבא בקהל, שלא עשאו כגוים אלא להחמיר, ולא להקל ולהכשיר פסולם¹². וי"א¹³ שבזמן הזה כבר עשאו כגוים גמורים, אף להקל, ומותרים לבא בקהל אם נתגיירו. ויש מהאחרונים שכתבו שאף לסוברים שלא עשאו כגוים אלא לחומרא ולא לקולא, אם נתגייר אחד מהם בזמן הזה מותר לבא בקהל, שלא אמרו כן אלא בדיני תורה, אבל לענין איסורם בקהל, שאינו אלא מדרבנן, עשאו כגוים אף להקל¹⁴.

ב. הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה

הבא לישא אשה משפחה¹⁵ שקרא עליה ערעור, כלומר שהעידו שנים שנתערב בה ודאי ממזר¹⁶, או שיש בה עבדות¹⁷, הרי זו ספק, ואפילו אומרת

⁸ פסקי ריא"ז קדושין פ"ד ה"ב ו.

⁹ רי"ף ורא"ש יבמות סח א; ריא"ז שם.

¹⁰ בה"ג סוף הל' נחלות. ונ' מלשוננו שם שר"ל שאסורים בחיתון, אבל אין איסור בעצם הגרות

¹¹ טור אה"ע סו"ס ד ולבוש שם.

¹² ר"ת, הובא בר"י אלמנדר קדושין עד א; ב"י וב"ח אה"ע ד בד' הטור, ועי' ב"י: ולזה הדעת נוטה, והובא בח"מ אה"ע שם ס"ק לד ובב"ש ס"ק סג. וכ"מ מבה"ג ומריא"ז הנ"ל.

¹³ דעת הרמב"ם עיין בעצי ארוזים אה"ע שם ס"ק סו; וכ"כ בד' השו"ע שם סל"ו שהשמיט כותי, ועיין הלכות קטנות שם לצד זה.

¹⁴ ועיין פסקי הלכות יד דוד בהשמטות סוף ח"א. שלא נאסרו אלא הכותים שבזמן התלמוד, שמקצתם כשרים לעדות היו, והיה מקום לחוש שמא קידשו בעדים כשרים וגירשו בגט פסול, ואם נישאת לאחר הולד ממזר, אבל הכותים שבזמננו, שאינם נוהגים כלל בדרכי ישראל, ולדעתם פסולים הם כולם לעדות מן התורה, אין לחוש לקידושיהם הנעשים בינם לבין עצמם, שהרי אין להם עדים כשרים, ואין בהם ספק ממזרות, ואם חזרו לדרכי ישראל מותרים הם לבא בקהל.

¹⁵ שו"ע ונו"ב אבהע"ז ב ג

¹⁶ ודעת רש"י ערעור אינו רק קול בעלמא, שקראו שנים שמין פסול ולא שמעידים עדות גמור, ובכך יובן מדוע אין האשה צריכה לבדוק אלא רק האיש הנושא ולפי"ז אם היה עדים בין האיש ובין האשה צריכים לבדוק. כמבואר להלן. ח"מ שם ה"ב ש"ו ט, ועיין בתשובת רשד"ם אה"ע סי' רל"ו שכ' אפי' לדעת רש"י נראה כי כדי להחזיק בפיסול צריך שיהיו שני עדים יבואו ויגידו אפי' שלא יגידו בתורת עדות גמורה שכן כתב שקראו עליה שני עדים שמין פיסול מדקאמר עדים אין עדים אלא בב"ד.

¹⁷ לא כתב או עבד, דעבד שנתערב בישראל הוולד כשר, ולהרמב"ם אף לכהונ' לא פגום, ע"כ נקט עבדות, כלומר דהערעור הוא שיש בהם עבדים ושפחות, וכל ולד הנולד במשפחה הוא ספק עבד דשמא נולד מן השפחה.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

האשה ברי לי שאיני פסולה¹⁸, הנושא ממשפחה זו צריך לבדקה. ואם הנושא¹⁹ הוא כהן הוא הדין במשפחה שהתערב בה חלל.

וכיצד היא הבדיקה, אם משפחות כהנים היא²⁰, לא ישא ממנה אשה עד שיבדוק עליה ד' אמהות²¹ שהם שמנה, ארבע נשים מצד האם – והם אמה, ואם אמה, ואם אבי אמה²², ואמה²³, וכן הוא בודק ארבע נשים מצד האב והם – אם אביה, ואמה, ואם אבי אביה, ואמה, ואם נמצאו אלו בחזקת כשרות מותר לישא מהם ואין צריך לבדוק יותר.

ג. לוי וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת

אם היתה²⁴ משפחה זו שקרא עליה ערעור לוי או ישראלים, מוסיף לבדוק עליהן עוד אחת, בכל זוג²⁵, נמצא בודק עשרה אמהות²⁶, שהעירוב מצוי בלויים וישראלים יותר מבכהנים, מפני שאינם מקפידין כל כך על עירוב משפחותיהן²⁷.

וי"א²⁸ שאם הנושא הוא לוי או ישראל או כהן, הנושא, וחושש לפסולי קהל לעולם בודק עשרה אמהות גם אם היא משפחת כהנים, ורק כהן הנושא וחושש רק משום פסולי כהונה כלומר שהתערב חלל מספיק בדיקת שמונה אמהות כנוצר.

¹⁸ בית מאיר שם

¹⁹ ח"מ שם ג' דלצדדין קתני דאם הערעור הוא על החלל או אין צריך לבדוק אלא כהן הנושא ואם הערעור על פסולי קהל אף ישראל צריך לבדוק

²⁰ ולהלן מבואר שי"א שגם במשפחת כהנים אם יש בה חשש פסול קהל ולא רק פסול כהונה צריך בדיקת עשרה אמהות.

²¹ לא אבות כמבואר להלן משום גברי אית להו קמטה ומריבה ביוחסים הם מינצו ואלו היה איזה פסול באבות היה מפורסם אבל נשים לאו ביוחסים מינצו ואינו מפורסם הפסול לכן חיישינן מפי בנשים. ב"ש שם ח'

²² א"ל למה חיישינן לאם אביה משום ממזרת, ולא אמרינן אם אם אביה היתה ממזרת א"כ אביה הוא ממזר ולמה אינו מפורסם, שהרי את אביה אין בודקים מטעם זה, וי"ל כיון דממזר הוא מצד האם אינו מפורסם. ב"ש שם ח'

²³ כלומר א. אמא שלה ב. סבתא מצד אמא. ג. אמא של סבא שלה מצד אמא. ד. סבתא של סבא שלה מצד אמא. ה. סבתא שלה מצד אבא. ו. סבתא של אבא שלה. ז. אמא של סבא שלה מצד האבא. ח. סבתא של סבא שלה מצד האבא.

²⁴ שו"ע ונו"כ שם

²⁵ רש"י שם ד"ה לוי כלומר שמוסיפים לבדוק א. סבתא של אמא שלה. ב. אמא של סבתא של סבא שלה מצד אמא. ג. אמא של סבתא של אבא שלה. ד. אמא של סבתא של סבא שלה מצד האבא.

²⁶ כבר הניח ח"מ בצ"ע דבגמרא משמע דבודק לפחות י"ב אמהות דהא יש כאן ד' אמהות וכשמוסיף לבדוק בכל אחת דור אחד נמצא ו' הן י"ב.

²⁷ והכהנים דרכם לסגל עצמן ביחוס יותר מלויים וישראלים ולהקפיד יותר על עירוב משפחותיהן, לכך צריך לבדוק בלויים וישראלים יותר מבכהנים

²⁸ וכמו שמבואר בהר"ן ובמ"מ דעה זו. ח"מ שם ג'

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ד. אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה ולא מן הסנהדרין ולמעלה

כבר התבאר במסכת פסחים דף ג: שבזמן הבית היתה חזקה גמורה לכהונה, שמי שהיה עובד בבהמ"ק אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ולא מן הדוכן שבמקדש ולמעלה ולא מן הסנהדרין ולמעלה²⁹, שאין ממניין בכל זה רק כהנים מיוחדים למזבח, ולוים מיוחדים לדוכן, וישראלים מיוחדים לסנהדרין. והסנהדרין היו בודקין תמיד יחוסי הכהנים, וכל כהן שנמצא בו שמין פסול היו מרחיקין אותו מעבודה³⁰.

ועכשיו בזמננו שאין לנו לא עבודת המקדש בעונותינו, ולא תרומה דאורייתא לפיכך לעתיד לבא יצרף הקדוש ברוך הוא את הכהנים כמש"כ (מלאכי ג פסוק ג) "וְיָשֶׁב מִצְרָף וְגו' וְטָהַר אֶת בְּנֵי לְוִי וְגו', ומ"מ כל משפחות הכהנים בזמננו, בחזקת כהנים הם לכל איסורי כהונה, ושיעלו בתורה ראשון, ושיעלו לדוכן בברכת כהנים³¹.

ה. בנשי בודקין ... בגברי לא בדקו נשי דכי מינצו ... לא אית ליה קלא גברי דכי מינצו ... ביוחסין הוא דמינצי ... אית ליה קלא

ודוקא באמהות צריך לבדוק כמו שאמרנו, אבל האבות כגון אביה, ואבי אביה, וכן כולם אין צריך לבדוק³².

²⁹ ואי זהו כהן מיוחד כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה והוא הכהן ששימש על גבי המזבח, שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד, לשון הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ הלכה ב

³⁰ וצ"ע אמאמ לא הביא הפוסקים דין גבאי צדקה וז"ל המאירי "וגבאי צדקה משיאין לכהנה שמתוך שממשכנין עליה אף בערב שבת מקנתרים בהם בני אדם ואם יש בהם פסול כבר נודע ונתפרסם" וזה לכאורה שייך גם בזמן הזה לאפוקי השאר שהוזכרו במשנה שאינם שייכים בזמן הזה.

³¹ ערוה"ש אבהע"ז ג א – ג

³² וטעמא דנשים כי מנצו בהדי הדדי אין מבזות זו את זו אלא בעריות, כגון שתאמר אחת לחברתה את זנית בכך וכך ואין זוכרין שום יחוס זו כנגד זו, לפיכך אף אם יש שום חשש פסול ליה קלא לכך צריך לחקור ולבדוק אחריו, אבל האנשים כי יריבון זה עם זה מבזין זה את זה ביוחסין, ואם איתא דהוי חשש פסול קלא הוה ליה.

הלכות הדף היומי

מסכת גידושין

ו. ואיהי נמי תבדוק בי' בדידיה ... לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין

כבר התבאר במסכת ימות דף פד: שדוקא³³ הכהנים הוזהרו שלא לישא הפסולות לכהונה, אבל הכהנות לא הוזהרו לינשא לפסולי כהונה, שנאמר (ויקרא כא פסוק א) אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְלֹא בָנוֹת אֶהֱרֹן, לפיכך כהנת מותרת לינשא לחלל, ואפילו לגר ועבר משוחרר³⁴. כמו שהתבאר לעיל דף עב: ודף סו.

אבל בכל מקום שהוא מוזהר עליה, היא גם כן מוזהרת שלא לישא אותו, שנשים שוין לאנשים בכל העונשים.

לפיכך דוקא איש הבא לישא אשה ויש עדים שהתערב במשפחתה פסול כגון ממזר, צריך לבדוק באמהות כמו שאמרנו, אבל אשה הבאה להינשא אינה צריכה לבדוק באמהות, שכיון שהקילה תורה שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, הקילו חכמים³⁵ שאינה צריכה בדיקה³⁶ אולם בדיקה סתם לראות שאינה נשאת לפסול³⁷ צריכה, מאחר שיש עידי ערעור שנתערב בהן ממזר צריכה היא לחוש לספק דאורייתא כאיש³⁸. וי"א³⁹ שצריכה לבדוק באמהות כנזכר, ורק בחשש פסול כהונה אין צריכה לבדוק ויש להחמיר,

³³ שו"ע ונו"כ שם ז כב

³⁴ אולם בניה חללים כמבואר שם טז

³⁵ משום שכל אחד ממשפחה הוא ספק ממזר, ומן התורה כשר לכן היא דאינה מוזהר' על חלל וא"צ בדיקה משום חלל, מ"ה לא החמירו חז"ל בצריכה בדיקה משום חשש ממזר. ב"ש ט

³⁶ ואף על גב דלגבי ממזרות ושתוקות הוזהרו גם כן הנשים עליהן, מכל מקום לגבי חללין וגירי וחרורין לא הוזהרו אפילו כהנות כשרות לינשא להם מן התורה, וכיון שלא הקפידה התורה עליהן ליוחסין גבי אלו, רבנן נמי לא עבדו בהו מעלה לאצרכינהו בדיקה אפילו מחמת ממזרות ושתיקות, דדוקא כי איתחזק איסורא ביה הוזהרו אבל לחששא ולמבדק לא אצרכינהו. לבוש שם והוא כשיטת רש"י, אבל מלשון סעיף זה שהוא לשון הרמב"ם שכתב דין זה אקרא עליו ערער משמע אפילו אי אתחזק איסורא לא הוזהרו נשים ע"י וא"ל מ"ש לוי' וישראלים מנשים דהא גם הם לא הוזהרו על חללים וגרים ואפילו הכי הוזהרו לינשא לפסולים וצריכים בדיקה דשאני התם דמצינן בהו קולא טפי מזכרים דידהו דאם הם כהנים אסורים בחללה וגרים ונשים אפילו כהנת מותרים בהם משא"כ בלוי' וישראלים לא מצינו קולא במין דידהו בשום צד. ט"ז שם א

³⁷ כגון שהוא אומר ברי שאיני ממזר או שאביו מכירו ואומר בני כשר הוא וכמו שהתבאר לעיל דף עד עה גבי ראוה מעוברת ואלמנת עיסה. בית מאיר שם

³⁸ ח"מ ה

³⁹ וכמו שמבואר בהר"ן ובמ"מ דעה זו. ח"מ ג ה וכן דעת בעל המאור ומלחמות ה', ב"ש ט

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

אולם אם אינו אלא קול בעלמא, שקראו שנים שמין פסול ולא שמעידים עדות גמור, אינה צריכה לבדוק⁴⁰.

דף עו:

ז. כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות ... אם קורא עליו ערער צריך לבדוק אחריה

כבר התבאר לעיל דף ע. שכל המשפחות⁴¹ בחזקת כשרות הן ומותר לישא מהן לכתחילה⁴², ומה שנאמר כאן שצריך לבדוק באמהות אינו אלא במשפחה שקרא עליה ערעור, וי"א⁴³ שהעידו שנים שנתערב בה ודאי ממזר, או שיש בה עבדות⁴⁴, והרי זו ספק, ואפילו אומרת האשה ברי לי שאיני פסולה⁴⁵, וי"א⁴⁶ שאפילו בקול, שקראו שנים בבית דין⁴⁷, שמין פסול, ולא רק כשמעידים עדות גמור⁴⁸.

ח. כשם שבית דין מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום

כשם שבית דין⁴⁹ מנוקין בצדק, כך צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל⁵⁰ ולבדוק ולהפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה, בעלי

⁴⁰ ח"מ שם ה"ב ש"ו ט. וצ"ע האם כונת הב"ש להחמיר לגמרי כרש"י ובקול בעלמא גם כן, האיש צריך לבדוק, או שרק לענין בדיקת האשה החמיר שתבדוק בעדות גמורה.

⁴¹ שו"ע ונו"כ שם ב

⁴² ואף כהן מותר ואין צריך לבדוק אחריהם. עיין ט"ז שם א מש"כ

⁴³ דעת הרמב"ם וכן סתם המחבר שם ג

⁴⁴ לא כתב או עבר, דעבד שנתערב בישראל הוולד כשר, ולהרמב"ם אף לכהונ' לא פגום, ע"כ נקט עבדות, כלומ' דהערעור הוא שיש בהם עבדים ושפחות, וכל ולד הנולד במשפחה הוא ספק עבד דשמא נולד מן השפחה.

⁴⁵ בית מאיר שם

⁴⁶ דעת רש"י, ובכך יובן מדוע אין האשה צריכה לבדוק אלא רק האיש הנושא ולפי"ז אם היה עדים בין האיש ובין האשה צריכים לבדוק. כמבואר לעיל. ח"מ שם ה"ב ש"ו ט.

⁴⁷ בתשובת רשד"ם אה"ע סי' רל"ו שכ' אפי' לדעת רש"י נראה כי כדי להחזיק בפסול צריך שיהיו שני עדים יבואו ויגידו אפי' שלא יגידו בתורת עדות גמורה שכן כתב שקראו עליה שני עדים שמין פסול מדקאמר עדים אין עדים אלא בב"ד.

⁴⁸ ובב"ש ט גבי בדיקת האשה כתב שיש להחמיר כרש"י בעדות גמורה וצ"ע האם כונת הב"ש להחמיר לגמרי כרש"י ובקול בעלמא האיש צריך לבדוק, או שרק לענין בדיקת האשה החמיר שתבדוק בעדות גמורה.

⁴⁹ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב הלכה ו

⁵⁰ משמע רק לכתחילה ואינו מעכב ועיין לח"מ שם

הלכות הדף היומי

מסכת גידושין

מראה, נבוני לחש, ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

ט. עמך בדומים לך ... ונשאו אתך בדומים לך

אין מעמידין⁵¹ בסנהדרין בין בגדולה בין בקטנה אלא אנשים חכמים ונבונים, מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה, יודעים קצת משאר חכמות, כגון רפואות⁵², וחשבון, ותקופות, ומזלות, ואיצטגנינות, ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים, והבלי ע"ז, וכיוצא באלו, כדי שיהיו יודעים לדון אותם.

ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים המיוחסים הראויים להשיא לכהונה, שנאמר בפרשת בהעלותך (במדבר יא פסוק טז) וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ⁵³ בדומין לך, בחכמה וביראה וביחס.

י. הכל כשרים לדון דיני ממונות ... לאיתווי ממזר

כל ישראל כשרים לדון ואפילו ממזר, ואפילו כל שלשתן שיושבין בדין הם ממזרים, כשרים⁵⁴.

⁵¹ רמב"ם שם א

⁵² וא"ת בשלמא כללו ניהא אלא רפואות מה צורך לסנהדרין וי"ל לדעת הדברים המרפאים בטבע שנתנה השבת לדחות בשבילם אבל לא בדברים המרפאים בסגולה ולדעת מי שהשקה את חבירו סם מן הסמים ומת אם ראוי אותו הסם להמית או לא וכיוצא בזה. רדב"ז שם. וכן חשבונות וגימטריאות צריך לענין מדידת המקוה לידע אם היא כשיעור ולידע אם יש פותח טפח לענין טומאת מת כמ"ש פט"ו מהל' טומאת מת ה"ב וכן ענין מקדריס בהרים והנוטע ירק בכרם וריבוע התחומין וכיוצא. מרכבת המשנה שם

⁵³ ויש לתמוה על רבינו שכתב שנאמר והתיצבו שם עמך שהרי בגמרא הביא ר' אבהו מפסוק זה ודחו דילמא התם משום שכינה כלומר לפי שאותם שבימי משה שרתה שכינה עליהם כדכתיב ואצלתי מן הרוח אשר עליך ולפיכך היה צריך שיהיו מיוחסין אבל בסנהדרין דעלמא לא בעינן אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ונשאו אתך אתך בדומים לך להוי כלומר דהאי קרא בסנהדראות שנתמנו בעצת יתרו כתיב והקל מעליך ונשאו אתך ובהנהו ליכא משום שכינה. ואפשר לומר דס"ל לרבינו דהאי קושיא ודילמא משום שכינה לא הויא אלא אליבא דרבי יהודה ולא אליבא דרבנן דאמרינן בספ"ק דסנהדרין דסנהדרין גדולה של ע"א ואמרינן התם ורבי יהודה עמך משום שכינה משמע. כסף משנה שם, ובאחרונים הקשו שמוכח בגמ' שאף לרבנן הקשו כן. ולולי דבריהם אולי אפ"ל שמאחר דמצינו קרא דפרשת יתרו והקל מעליך ונשאו אתך בדומים לך והתם איירי בשרי אלפים ומאות וכו' וא"כ אינו רק בבית דין, ומכל מקום אינו משום שכינה, א"כ והתיצבו שם עמך נמי לא הוי דוקא משום שכינה דכל שכן הוואף ולהכי הביא רבינו כיון דקרא דבהעלותך איירי ממש בבית דין ועדיפא מפי

⁵⁴ שו"ע ונו"כ חו"מ ז ב

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

יא. ממשכנים על הצדקה ואפילו בערב שבת

כל אדם⁵⁵ חייב ליתן צדקה, וכל ישראל בכללן ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו, ומי שאינו רוצה ליתן, או הנותן פחות משראו לו ליתן, בי"ד כופין אותו⁵⁶ עד שיתן מה שאמדוהו ליתן, ויורדין לנכסיו ולוקחין ממנו מה שראוי ליתן, וממשכנים על הצדקה אפילו בערבי שבתות, אף על גב דשאר עסקי כפיות אין עושין בערב שבת מפני שיש פתחון פה לבעל הבית משום טירדא דשבת, דין הצדקה שונה כיון שעניים צריכין לה בשבת.

יב. כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב ... אמו

מישראל מקרב אחיד קרינא ביה

כבר התבאר במסכת יבמות דף קב: שכל ישראל⁵⁷ כשרים לדון אבל גר פסול לדון שנאמר (דברים יז פסוק טו) שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים וגו' ריבה הכתוב משימות הרבה, לומר לך כל משימות שאתה משים עליך אפילו דיין בעלמא לא יהא אלא מקרב אחיך. ולא גר, ואפילו בדיני ממונות פסול⁵⁸.

⁵⁵ שו"ע ונו"כ יו"ד רמח"א ב

⁵⁶ ואף ע"ג דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה דכתיב למען יברכך מכל מקום כיון דאיכא בה נמי לאוין לא תקפוין ולא תאמין כופים, כן כתבו הפוסקים. ש"ך שם ג., ובקצות החשן סימן צ"ז סעיף ט"ז בהגה [ס"ק ט], הקשה דהא התוס' כתבו בפ"ק דבתרא דף ח' (ע"ב ד"ה אכפיה) הא דכופין על מצות צדקה אף על פי שמתן שכרה בצדה, משום דכתיב ביה נמי לאוי דלא תאמין ולא תקפוין (דברים טו, ז), ועיין ב"י בי"ד סימן רמ"ח שכתב כן בשם פוסקים ומכללם הרמב"ן (ב"ב שם ד"ה הא דמקשי), וא"כ הכא נמי איכא לאו דכתיב לא תשכב ועבוסו אצלך (ב"מ קיד, ב), וכ"כ הרמב"ם פ"ג ממלוה (ה"ה) עבר ולא השיב עובר בלא תעשה שנאמר לא תשכב בעבוסו (דברים כד, יב) ע"ש. ואף על גב דאין לוקין על לאו זה דהו"ל לאו שאין בו מעשה וכמ"ש הרב המגיד שם, הא בצדקה נמי הוי לאו שאין בו מעשה. ואפשר דהך תשובה דהרשב"א היא והרשב"א אפשר דס"ל דבצדקה נמי אין כופין אף על גב דאית ביה לאוי, וכנראה מדברי הב"י (יו"ד) סימן רמ"ח שכתב בשם הרשב"א (כתובות מט, ב ד"ה כי) להקל בצדקה בכפיה, וא"כ לדין דכופין בצדקה כמבואר בשו"ע (יו"ד) סימן רמ"ח (סעיף א'), א"כ ה"ה בהשבת העבוס. ועיין חת"ס יו"ד שם שכתב שצדקה שאני שכופין משום מחסורם של עניים, כן כתב הריטב"א פרק נערה [כתובות] מ"ט ע"ב [ד"ה אבל היכא], ומיושב קושיית קצות החשן. ודלא כהש"ך

⁵⁷ שו"ע ונו"כ חו"מ ז א יו"ד רסט יא

⁵⁸ לבוש וסמ"ע שם א

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ודוקא⁵⁹ על ידי כפייה לכופ את ישראל הוא שפסול, דשום תשים על ידי כפייה משמע, כלומר בעניני שררה וכפייה למנות אותו דיין יהיה דוקא מקרב אחיך ולא הגר, אבל אם קבלוהו עליהם הבעלי דינים מעצמם יכול לדון⁶⁰. וי"א⁶¹ שאם הסכימו חשובי צבור למנות לגר לדיין לרוב חשיבתו ועוצם חכמתו, הרי זה בקבלוהו עליהם ויכול להיות דיין.

במה דברים אמורים שהוא עצמו גר שנתגייר או שהוא מזרע גרים משני צדדין מאביו ואמו⁶², אבל אם הוא מזרע ישראל מצד אחד אפילו אינו מזרע

⁵⁹ יו"ע ונו"כ יו"ד רס"ט יא

⁶⁰ לבוש יו"ד שם וסמ"ע שם ד, וש"ך חו"מ שם א, ועיי"ש בקצוה"ח שכתב שלדעת המרדכי אפשר דאיסור הוא כמו דן מי שאינו גמיר ולא סביר דאפילו קבלוהו לא מהני קבלתו בין טעה ובין לא טעה וכמ"ש הבעל המאור בבבא רביעאה בשיקול הדעת (סנהדרין יב, א בדפי הרי"ף). וכמה פסולים דפסילי אפילו בקבלה, וכן בזה אסרה התורה לדון לפני גר שאינו אחיו

⁶¹ אורים שם ג מהכנה"ג וראיה משמעה ואבטליון שלפי דעת הרמב"ם בהקדמתו לספר מדע היו גרים גמורים, זה נשיא וזה אב"ד, ומוה העלה דהצבור קבלוהו עליהם לרוב חשיבותם, ובקבלוהו עליהם מותר, ע"ש שהאריך, ולפי דבריו צ"ל אם קבלוהו חשובי העדה אף על פי שאין רוב הצבור מסכימים הוי בקבלוהו עליהם ויכול לדון, וכתב בתומים לפקפק בזה וז"ל "אלא שאני חוכך דכי מהני קבלוהו עליו בדיני ממונות, דהרי יכול להפקיר ממונו וליתנו למי שרוצה אבל בדיני נפשות שאין רשות ביד אדם לומר הרגוני וא"כ פשיטא דלא שייך ביה קבלה, וכל מיבוי של ב"ד הגדול בירושלים לדון דיני נפשות דין זקן ממרא ודכותיה, ודיני ממונות לא היו דנין ממש כלל, וא"כ עדיין הקושיא איך יהיה מקהל גרים ראשי סנהדרין. ולכן צריך לומר או דמלך שאני כיון דרשות ביד מלך להמית ולהרוג לתקון המדינה כמש"כ הרמב"ם בהל' רוצח (פ"ב ה"ד), ע"ש, אף הוא אם רואה אדם גדול בתורה ומדע יכול למנותו לראש לדון אפי' דיני נפשות כי אתו דבר חוק ומשפט, וכן אמרו (סנהדרין ה א) דריש גלותא יכול ליתן רשות אפילו למאן דלא גמיר וסביר כולי האי, והכל מטעם חוק המלך כמש"כ הריב"ש (סימן רע"א), וא"כ שמעיה ואבטליון נתמנו מפי מלך כי בימיהם היה מלכי חשמונאים הכשרים ויכולים לדון בכפייה כי יד המלך היה עמם, או שנאמר כי באמת אילו היה בא דיני נפשות לא היו דנים ולא נתמנו לכך, רק למקבלי שמועה ובירור הלכה בתורה שבע"פ לעוצם חכמתם ובינתם ויראתם הקודמת ובזו היו נשיאים ואב"ד, ולא לדון דיני נפשות, וצ"ע.

⁶² ואפילו זרע זרען דגרים אסור בכל שימות, וכך כתב הרמב"ם בפ"ק דהלכות מלכים (ה"ד) ע"ש. סמ"ע שם א ועיין בית הלל יו"ד שם וז"ל וקשה לפי זה דוד המלך שבא מן אביו מישראל אבל לא מאמו מישראל שהיה מן רות זרע זרעה, ואם כן איך היה דוד מלך, הלא צריך שיהא דוקא אביו ואמו מישראל. ובספר באר שבע (סוטה מא: ד"ה נתחייבו) הקשה מן רחבעם בן שלמה שהיה מן נעמה העמונית, אם כן היתה אמו ממש מן העמוני ואיך היה מלך, והניח בצ"ע. ואחר כך מצאתי בכסף משנה שם שתירץ דאם אביו לחוד הוא מישראל מותר להיות מלך, ואף על גב דכתבו התוספות אביו ואמו, לאו דוקא, רק החילוק הוא דבשאר דינים אמו לחוד מהני, אבל לענין מלך צריך דוקא אביו ואמו, אבל באמת אם אביו בלחוד הוא מישראל (גם כן סני) לכן היה רחבעם מותר להיות מלך. ובזה מיושב גם כן קושיותי מן דוד לפי דברי מה"ר פלק בסמ"ע בשם הרמב"ם דאפילו זרע זרעה של גרים הוא פסול למלך וק"ל. ועיי"ש שדעת רש"י דלא כהרמב"ם, דזרע זרעו של גר כשר למלכות, לכן דוקא גר בעצמו אף שהורתו ולידתו בקדושה הוא פסול למלכות, אבל זרעו כשר למלכות אם אמו גיורת והורתו ולידתו היתה בקדושה אזי הולד כשר למלכות ועיין ח"י רע"א חו"מ שם שהביא נמי שדעת תוס' שהורתו ולידתו בקדושה כשר לדיני ממונות.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ישראל אלא מצד אמו⁶³, כשר בדיני ממונות⁶⁴ אפילו על ידי כפייה, שמקרב ישראל הוא, ואפילו שלשתם גרים שאמותיהם מישראל כשרים.

גר לדון⁶⁵ את הגר חבירו כשר, דדרשין עליך כלומר על ישראל הוא שצריך להיות מקרב ישראל, אבל על הגר יכול להיות דיין אפילו גר גמור שאינו כלל מישראל לא מאביו ולא מאמו ואפילו על ידי כפייה⁶⁶. אבל אינו יכול לדון את מי שאמו מישראל וכל שכן מי שאביו מישראל⁶⁷.

ולדין חליצה⁶⁸ גר פסול אפילו אמו מישראל ואפילו לחליצת גרים, דכתיב (דברים כה פסוק י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית הַלֹּחֶץ הַזֶּה וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעַל, ובישראל אביו ואמו מישראל משמע. וי"א⁶⁹ שאם אביו מישראל כשר. ולכו"ע אם סבו או סבתו גרים אין לחוש⁷⁰.

יג. אפילו ריש כורי לא מוקמי מינייהו בנהרדעא אפי' ריש

גרגותא לא מוקמי מינייהו

אין מעמידין⁷¹ מן הגרים לשום שררה שבישראל, אפילו ממונה על אמת המים שמחלקין ממנה מים לשרות, ואין צריך לומר לשררה אחרת, אפילו אחר כמה דורות, עד שתהיה אמו או אביו מישראל, שכל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך. וכן כל משימות שבישראל אין ממנין בהם אלא איש, ולא אשה.

⁶³ יש הבדל דבאמו מישראל אפילו בא עליה בגיטו והולידה לזה, ישראל מקרי כיון דאמו ישראלית, אבל ישראל שבא על גויה והולידה בן, אף על פי שנתגיירה אח"כ היא ובנה מ"מ הולד כמותה והרי הוא גר גמור דלא מתייחס כלל אחר אביו, כנה"ג אורים שם ג מהגב"י אות א.

⁶⁴ ועיין בתשובות חיים שאל סוף ח"א סי' ק"א אות ג' שגם לדיני נפשות כשר ואפילו להיות נשיא (דנשיא הוא ראש הסנהדרין) והביא בן מכנה"ג ובספר דינא דחיי להרב כנה"ג בעשין צ"מ דף קי"ד דכדין המלך כך דין הדיין ומה מלך כל שאמו מישראל או אביו אעפ"י שא' מהן גר כשר למלכות אף בדיין בן ומסתמא בכל דין איירי בין בד"נ עכ"ל. ודלא ככס"מ דס"ל דפסול לדיני נפשות. ועיין ובנודע ביהודה קמא חלק חו"מ סי' א'.

⁶⁵ בספר קצוה"ח תמה, האיך משכחת גר דן חבירו דבר תורה, הא מן התורה סמוכין בעינן וכו'. ולא קשה מידי, דהא אפילו ממונה על אמת המים אסור מדאורייתא [עיין רמב"ם פ"א ממלכים ה"ד], וכיון דדן מדרבנן הוי ליה כהתמנות ואסור בישראל מדאורייתא, ולגר מותר, דהתמנות לגר אין אסור רק על ישראל ולא על גר חבירו. נתיבות ביאורים שם.

⁶⁶ סמ"ע שם ד דלא כמרדכי שהתיר רק בלא כפייה ועיין בקצוה"ח שם שהצדיק דברי המרדכי.

⁶⁷ אורים שם ב.

⁶⁸ שו"ע ונו"כ יו"ד שם ואבהע"ז קסט ב.

⁶⁹ רמ"א אבהע"ז שם מהמור והסמ"ג.

⁷⁰ באר היטב סדר החליצה ה.

⁷¹ רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ד ה ומובא בערך לחם וברעק"א יו"ד שם.